

- ima od 1953. godine. Bio je najjači proizvođač obrazovnih filmova u bivšoj Jugoslaviji. S radom je prestao 1963. godine.
Filmska enciklopedija, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, 1990., tom II., str. 746.
- 19 Filmsko preduzeće Demokratske Federativne Jugoslavije (od siječnja 1946. Filmsko preduzeće FNRJ) osnovano je Uredbom Vlade DFJ od 3. srpnja 1945.
Prvi film proizveden preko Direkcije za NR Hrvatske bio je dokumentarni film Jasenovac.
- 20 Iako se film mogao svakodnevno pogledati u MRNH kao i u Memorijalnom muzeju Jasenovac i iako se nalazi na popisu filmova Kinoteke Hrvatske (na 35 mm filmskoj vrpici), u "Večernjem listu" od 23. svibnja 1998. godine izašao je tekst članka Krušelj s podnaslovom: "Ekskluzivno - Novinari Večernjeg lista pronašli nepoznat film o Jasenovcu snimljen odmah poslije oslobođenja". U tekstu se navodi "da je 1985. pronađen 8 mm film o Jasenovcu iz lipnja 1945.", a svi daljnji opisi filma (i vizualni i tekstualni) u navedenom tekstu odnose se na film koji je autor teksta vjerojatno pregledao u Kinoteci Hrvatske (8 mm vrpca je amaterski format i na njoj nema mjesta za optički ton, pa prema tome otpada i mogućnost tekstualne analize filma).
- 21 Bosna - film, kao samostalna ustanova za proizvodnju filmova osnovana je 1947. godine u Sarajevu. U prvim godinama realizirao je Mjesečne preglede i dokumentarne filmove. Rasformiran je 1975. godine.
- 22 Ivo Škrabalo: Između publike i države, Povijest hrvatske kinematografije, Znanje, Zagreb, 1984., str. 109-110.
- 23 Jugoslavenska kinoteka koja se u katalogu filmova navodi kao proizvođač filma u to vrijeme (1945. godina) još nije bila osnovana te se vjerojatno radi o filmskom Pregledu br.1.
- 24 Zagreb - film, osnovan je 1953. godine u Zagrebu sa sjedištem na Britanskom trgu, odnosno Novoj vesi. Specijalizirao se za proizvodnju dokumentarnih i posebno animiranih filmova. Najznačajniji i najuspješniji producent kratkometražnih, cjelovečernjih (od 1977.) i dokumentarnih filmova. Na području animacije postigao je svjetsku afirmaciju.
Filmska enciklopedija, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, 1990., tom II., str. 737.
- 25 Viba - film osnovan je 15. lipnja 1955. kao proizvodna jedinica beogradskoga UFUS-a u Ljubljani. Sljedeće godine se osamostalio.
Filmska enciklopedija, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, 1990., tom II., str. 740.

Summary

Film Holdings at the Collection of Photographs, Films and Negatives at the Croatian History Museum

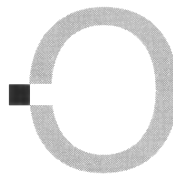
The Collection of Photographs, Films and Negatives is one of the thirteen collections of museum objects at the Croatian History Museum. Its title speaks about the intention of collecting not only photographs but also original film material.

However, after World War II many films were sold as a raw material for the production of buttons, while almost all film materials (both Ustashe and partisan) were sent to the Yugoslav Film Archives in Belgrade, so that only a relatively small number of films were preserved in Croatia. This makes the holdings of filmed material at the Croatian History Museum all the greater.

The author divided the film holdings according to the origin of production into several groups: German (25 films), Ustashe (1 film), Allied (2 British films) and partisan (8 films). A special section is devoted to educational films that were added to the collection in 1996. There are 65 of these films and they include 2 Soviet and 1 British film.

MJESTO NA KOJEM SAM BILA

*Dubravka Osrečki Jakelić
Muzej za umjetnost i obrt
Zagreb*

d prve teaurizacije dagerotipija¹ prošlo je gotovo cijelo stoljeće. Danas fotografija u Hrvatskoj kao muzejski predmet, kao dio nacionalne baštine - ima status vrijednosti koja neosporno postoji, snažna, no često nedostupna ili skrivena.

Hvale je vrijedana odluka Redakcije časopisa *Informatica Museologica* o pripremi tematskog broja o fotografiji. U sredini gdje je stručna literatura o složenoj problematici fotografskog naslijeđa u muzejima sporadična do nepostojanja, to je prilika za zbrajanje iskustva.

Kada mi je u Muzeju za umjetnost i obrt sredinom 1997. godine povjereno vođenje Zbirke fotografija i fotografskog pribora, postavljena je i prioriteta obveza: sređivanje depoa zbirke. Zadatak zahtjevan i respektabilan u odnosu na osjetljivu prirodu fotografskog medija, složenu strukturu zbirnog fonda, povijesne konotacije zbirke i kadrovska okruženje.

Paralelno s navedenim poslovima, sudjelovala sam u pripremanju za izložbu - *Historicizam u Hrvatskoj*² u dijelu koji se odnosio na prikaz razvoja fotografskog medija u drugoj polovici 19. stoljeća. Izložba je održana u MUO-u u vremenu od 17. veljače do 30. travnja 2000. godine. Pripreme izložbe podrazumijevale su i terenski rad, selekciju materijala kroz fondove i drugih hrvatskih muzeja, arhiva, knjižnica i zavoda za zaštitu spomenika kulture³ koja će najpotpunije odgovoriti zahtjevu zadane teme.

Usporednost poslova pokazala se korisnom. I istraživanja u drugim institucijama potvrdila su poznato pravilo - utrošeno vrijeme, uloženi trud, a ponekad i konačni rezultati u proporciji su s mogućnostima pristupa muzejskoj dokumentaciji, depou i samim predmetima. Nepostojanje dokumentacijskih sustava, bez obzira na medij bilježenja, i otežani pristup depoima, odnosno samim predmetima, s većim i manjim razlikama, problemi su svih institucija koje čuvaju fotografsku baštinu.

Tijekom priprema za izložbu *Historicizam u Hrvatskoj* koncept uređenja depoa fotografije MUO-a na načelu transparentnosti prolazio je praktičnu provjeru. Ishod pretraživanja davao je uglavnom pozitivne rezultate, i bolje nego što se u početku predviđalo. A početak je bio u znaku krčenja. Uz konzultacije s kolegama kustosima i restauratorima iz depoa su uklonjena fotopovećanja, koja nisu bila dio zbirke. Potom je uslijedila primarna klasifikacija. Razrada klasifikacijske sheme bila je uvjetovana unaprijed postavljenim zadacima: utvrđivanje stanja i veličine fundusa, stvaranje preduvjeta za daljnju stručnu

Presnimka članka o osnivanju fotografskog odjela u MUO, "Jutarnji list", 3. 12. 1939.

© Fotodokumentacija Muzeja za umjetnost i obrt, Zagreb

obradu i brzo pronalaženje pojedinih predmeta, definiranje profila zbirke u odnosu na postojeće stanje i daljnju nabavnu politiku. Grada Zbirke klasificirana je u osam podskupina:

1. Dagerotipije, ferotipije i ambrotipije
2. Negativi na staklu
3. Fotografije na papiru; od prvih kalotipija do recentnih fotografija
4. Razglednice i ilustrirane dopisnice
5. Fotografski pribor i oprema
6. Fotografske izložbe
7. Fototeka
8. Dijateka

Ad.1. / Ad.2. Kod prve i druge podskupine: dagerotipija, ferotipija, ambrotipija i negativi na staklu, predmeti su raspoređeni u dva nivoa. Prvi označava tehniku izrade, a drugi slijedi kronologiju nastanka predmeta.

Ad.3. U trećoj skupini prvo je provedena klasifikacija prema dimenzijama. Predmeti su razvrstani u tri sljedeće podskupine:

- 3.1. Fotografije veličine 6x9 cm, tzv. dizderijevskog formata
- 3.2. Fotografije veće od 6x9 cm do A5 formata
- 3.3. Fotografije veće od A5 formata

Razlozi klasificiranja fotografija na papiru prema dimenzijama proizašli su iz strukture fundusa.

Fotografska produkcija druge polovice 19. stoljeća najvećim dijelom zasniva se na tzv. dizderijevskom formatu, veličine 6x9 cm, i zastupljena je u fundusu MUO-a s velikim brojem od otprilike 5000 predmeta, pa je bilo logično njihovo objedinjavanje. Unutar podskupina formirani su nacionalni i svjetski katalozi. Svaki katalog obrađen je po autorima s pripadajućom radnom kartotekom u formi abecednoga kazala individualnih ili korporativnih autora, odnosno atelier. Kod fotografskih ostvarenja nastalih u 20. stoljeću grada je klasificirana samo po pravilima autorskoga kataloga. Ad.4. Skupina razglednica je klasificirana na načelu topografskoga kataloga. Formirani su također nacionalni i svjetski katalozi. Unutar jedinoga kataloga razglednice su poredane prema abecednom redu naziva gradova ili mjesta koje prikazuju. Nacionalnim katalogom obuhvaćene su sve razglednice zatečene u zbirci, dok je katalog sa svjetskom tematikom obrađen parcijalno. Razlog ove djelomične obrade proizašao je zbog pomanjkanja metalnih ormara za smještaj razglednica. Prednost je dana nacionalnome materijalu. Za preostale razglednice utvrđena je količina, označene su pripadajućim inventarnim oznakama i smještene u kartonske kutije.

Postav Zbirke fotografija MUO, 1939/40
© Fotodokumentacija Muzeja za umjetnost i obrt, Zagreb

Ad.5. Petom klasifikacijskom skupinom obuhvaćeni su predmeti fotografskog pribora i opreme, a razvrstani su po dva kriterija:

1. Prema tipu
2. Po donacijama

Primjena dva kriterija opravdana je zbog specifičnosti u formiranju ovog dijela zbirke. Prvim kriterijem nastojalo se prikazati povijesni razvoj fotoaparata zastupljenih u zbirci. Razvrstavanje predmeta prema donacijama proizašlo je iz same povijesti zbirke. Kako donacije Srećka Sabljaka i Milana Fizia predstavljaju bazičnu predmetnu podlogu ovog dijela zbirke, u ovoj fazi sređivanja i stupnju obrađenosti grupiranje predmeta prema donacijama nametnulo se kao najprihvatljivije.

Ad.6. Šestu skupinu predmeta predstavljaju fotografije s izložaba *Juraj i Karlo Drašković kao fotografi*, i *Fotografija u Hrvatskoj 1848. -1951.* održanih u MUO-u 1985. odnosno 1993. godine. Zbog skućenosti prostora fotografije su zadržane u okvirima, koji su označeni kataloškim brojevima kao identifikatorima.

Ad.7. / Ad.8. Kod fototeke i dijateke, fondova koji su priključeni Zbirci fotografije iz Dokumentacije Muzeja za umjetnost i obrt, zadržan je sustav mjesne signature na bazi inventarnog broja koji se dodjeljuje predmetu po principu rednih brojeva, a koristi se za upućivanje i pretraživanje. Faza uređenja depoa: klasificiranje, potom ulaganje predmeta u zaštitne kartonske kutije, bezkiselinske vrećice, papirnate mape i odlaganje na police u depou, trajala je osam mjeseci. Radovi su započeti početkom svibnja 1997. a završeni krajem siječnja 1998. godine.

Potom se prišlo reviziji Zbirke. Tijekom revizije uspoređeno je stanje predmeta zatečeno u fundusu sa stanjem u inventarnim knjigama MUO-a. Za pronađeni predmet na liste ispisa uz inventarni MUO broj upisavala se oznaka smještaja tog predmeta. Kod inventarnih brojeva za koje nisu pronađeni predmeti ostavljena je prazna rubrika. Paralelno s evidentiranjem predmeta s upisanim inventarnim MUO brojem, evidentirani su tzv. MUO bb predmeti, odnosno predmeti bez inventarne oznake muzeja. Unutar svake pojedine podskupine zbirke posebno su označeni predmeti na kojima nije nađen inventarni MUO broj. Tročlana komisija koja je provodila reviziju bila je raspoređena tako da je jedna osoba pratila predmete na policama, druga je bila zadužena za usporedbu s podacima iz inventarne knjige, a treća za evidenciju prema mjestu smještaja, odnosno mjesnom katalogu. Po sravnjivanju podataka o predmetima u depou Zbirke fotografije s podacima u knjigama inventara Komisija je utvrdila brojčano stanje zbirke o čemu je izrađen zapisnik, koji je prihvatio Stručni kolegij Muzeja za umjetnost i obrt. Izneseni koncept kao i realizacija odnosi se na vremenski period od svibnja 1997. do siječnja 2000. godine. To je jedan od mogućih pristupa, otvoren za poboljšanja, daljnju razradu i

Fernando Soprano: Tri nonice, MUO- 29500., iz donacije Soprano čiju izložbu MUO priprema za 2001. godinu.
© Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb

korištenje. Poslove na sređivanju depoa ne prati atraktivnost i referentnost poput onih na izložbama, a kustosima ne donose autorski status. Sa znakom stvaralaštva ili bez njega, na kraju, ili na početku, to je *work in progress*, ali i obveza koja proizlazi iz profesionalne etike ⁴ i zakona.

U sveopćoj restauraciji nacionalnih zakona, Sabor Republike Hrvatske je u jesen 1998. godine donio i *lex specialis* o muzejskoj djelatnosti. U članku 3. navodi se: "Muzejska se djelatnost obavlja kao javna služba". Jedna od najčešćih tema post festum zakonskih rasprava odnosila se na citiranu odredbu. Rasprave su često zaobilazile zakonsku intenciju za stvaranjem optimalne pristupačnosti muzejskim fondovima, a naglašavale strah od gubitaka znanstvenog digniteta muzeja. Da sklonost favoriziranja znanstvenog rada na uštrb stručnog nije prisutna samo u muzejskoj struci, svjedoči i slavni Donald J. Urquhart svojom poznatom rečenicom *Biblioteke nisu sinekura za znanstvenike* ⁵. Parafraziranje je nepotrebno, analogija je razvidna.

Ako povežemo odrednicu - znanost se temelji na objavljenim radovima, te na direktnom pristupu stručnim i znanstvenim informacijama - i citirani članak 3., zabrinutost za ugroženo znanstveno dostojanstvo muzejskih institucija doima se pomalo neutemeljeno. Dosljedna primjena načela javnosti u radu muzeja, obuhvaća: sustavan rad na inventiranju, klasificiranju i katalogiziranju muzejskih predmeta, izradu rječnika, tezaurusa, vodiča kroz fundus, stvaranje dokumentacijske podloge za sagledavanje profila zbirke, te stvaranje uvjeta za daljnje

proučavanje fundusa od strane svih potencijalnih korisnika, i zasigurno je najveći zalog stručnom i znanstvenom stvaralaštvu i dignitetu struke.

Dosadašnja praksa ukazuje na poistovjećivanje i iscrpljivanje načela javnosti u izlagačkim aktivnostima muzeja; u njihovim povremenim postavima s popratnim tiskanim publikacijama. Takvom pristupu pogoduje i doprinosi i sustav valorizacije kustoskog rada. Osnovno mjerilo stručnosti, kao i podloga za stručno napredovanje u zvanje kustosa, višeg kustosa ili muzejskog savjetnika, jest broj realiziranih izložaba ili stečeni znanstveni stupanj, dok razina stručne obrade zbirke ima sekundarno značenje, a što zorno argumentiraju još uvijek važeći *Kriteriji za imenovanja u stručna muzejska zvanja*⁶. Izložbe nesumnjivo predstavljaju nezaobilazni oblik i krunu muzejskog djelovanja. Ipak, opravdanost dominantnog položaja izložaba u skupu poslova koji su obuhvaćeni normama muzejske djelatnosti postaje upitna ukoliko ne proizlazi iz sustavne obrade fundusa, ili bar ne ostavi relevantne tragove u muzejskoj dokumentaciji – (ne zaboravimo i *ona* je kulturno dobro⁷ – u fundusu i depou. Usmjerenja u radu u muzeju od izložbe prema fundusu, umjesto od fundusa prema izložbi veoma su česta pojava. U okolnostima bez inventarnih zapisa cjelovitog fundusa, predmeti koji nisu zahvaćeni izložbama desetljećima u muzejima ostaju *terra incognita*, za sve osim voditelja zbirki, a ponekad i za njih. Ovdje se nameće rečenica: “*muzej je skladište informacija koje stoje na raspolaganju onima koji ih znaju interpretirati, kojima je omogućen pristup*”⁸.

Problematiziranje izložba može se učiniti preopćim, pa i neprimjerenim udaljavanjem od teme. Iskustvom iz dugogodišnjeg vođenja muzejske dokumentacije i nešto kraćeg zbirke fotografije, opravdat ću iskaz - nesklad između stručne obrade fundusa, dokumentacijskih baza, otkupa građe, sredenosti depoa prema broju održanih izložaba u hrvatskim muzejima najuočljiviji je u području fotografskog materijala. Pritom nije namjera umanjiti značenje fotografskih izložaba, a niti je to moguće, već ukazati na složenost i ciklični karakter muzejskog rada: skupljanje, čuvanje, obrađivanje i izlaganje koji je nužno poštovati i u obradi fotografskog fundusa muzeja.

U vrijeme kada su virtualni muzeji i izložbe paralelna stvarnost, možda, tema o uređenju stvarnog depoa zvuči zastarjelo, a referiranje na zakon činovnički. Ali, i zbog njih muzejski depoi ne mogu biti *mjesto gdje nisam bio*⁹.

Bilješke:

- 1 Dva dagerotipijska portreta Eme Gorup i Josipe Gorup, nastala u Osijeku oko 1848. godine, s inventarnim broj MUO-205 i MUO-206, kupljena su za fundus Muzeja za umjetnost i obrt 16. siječnja 1913. Navedeni datum označava početak skupljanja fotografskih predmeta u hrvatskim muzejima. Tijekom sljedeća tri desetljeća Muzej za umjetnost i obrt kontinuirano je popunjavao fundus fotografskim ostvarenjima, fotografskom opremom, čemu su bitno pridonijele mnogobrojne donacije građana, profesionalnih fotografa i amatera, te fotografskih strukovnih udruženja. Krajem 1939. godine fond zbirke je dosegao opseg koji je omogućio osnivanje samostalnog odjela. *Jutarnji list* u svom broju od 13. prosinca 1939. popratio je taj događaj opširnijim člankom pod naslovom: “*Osnovan kao posebni odio u Muzeju za umjetnost i obrt Fotografski muzej u Zagrebu*”. Godinu dana kasnije, 1940., u vrijeme održavanja VIII. međunarodne izložbe fotografija u prostorijama Muzeja za umjetnost i obrt, Odjel fotografija MUO-a otvoren je za javnost. U svjetskim razmjerima taj datum označava se kao sam početak u formiranju muzejskih zbirki.
- 2 Osrečki Jakelić, D., *Fotografija u vrijeme historicizma*. Katalog izložbe.
- 3 Obideni su arhivi, knjižnice i muzeji u Zagrebu, Varaždinu, Karlovcu, Rovinju, Puli, Zadru, Splitu, Dubrovniku i Osijeku.
- 4 Kodeks profesionalne etike, 15. generalna skupština ICOM-a, Buenos Aires, Argentina, 1986. godine.
- 5 Donald J. Urquhart: Načela bibliotekarstva, Izdavački centar Rijeka, Rijeka 1986.
- 6 Kriteriji za imenovanja u stručna muzejska zvanja // *Informatica Museologica*, 1/2 1990. str. 118. Kriteriji se temelje na članku 38. Zakona o muzejskoj djelatnosti iz 1977. Pravilnik o muzejskim zvanjima prema Zakonu o muzejima iz 1998. godine još nije donesen.
- 7 Muzejska građa i muzejska dokumentacija štite se kao kulturno dobro i na njih se primjenjuju propisi o zaštiti kulturnih dobara. (Zakon o muzejima, članak 7. NN142/1998.)
- 8 Jorge Glusberg: “hladni” i “vrući” muzej // *Muzeologija* 23 /1983. str. 27.
- 9 Preuzeto iz naslova izložbe fotografija “*Mjesto gdje nisam bio*”, Umjetnički paviljon, Zagreb, rujna/listopad 2000.